

S:t Jacob kyrkas exteriör & interiör

Altaruppsatsen

I öster ligger koret. Korets inredning gjordes nästan uteslutande av bildhuggaren Jost Schütz. Han tillverkade en altaruppsats med fyra målningar av hovmålaren Jacob Heinrich Elbfas (som även gjort kopian av Vadersolstavlan i Storkyrkan). Dessa var enl. kontrakt Nattvarden, Kristi födelse, Korsfästelsen och Kristi gravläggning. Högst upp kröntes den av en statyett av den uppståndne Kristus med korsfanan.

Altaruppsatsen togs bort och försvann, tillsammans med kyrkans övriga 1600-talsinredning, i samband med en renovering av kyrkan 1814-17. Nu satte man upp en altaruppsats ritad av ark. C. F. Sundvall med en altartavla målad i Rom av G. E. Hasselgren 1815. Den föreställde Kristi uppståndelse. Allmänheten var dock inte alls förtjust i denna uppsats och redan 10 år efteråt byttes den ut.

1828 invigdes en ny altaruppsats ritad av C. G. Blom-C:son med en ny altartavla av Fredrik Westin från 1825. Den föreställer Kristi förklaring.

Det dröjde bara fram till 1893 tills denna altaruppsats togs bort. Den nya var låg, utan målning, och lät ljuset strömma in genom korfönstren. Den gamla uppsatsen överlämnades till Nordiska Museet men själva altartavlan sattes upp 1893 på östra väggen i södra sidoskeppet (nuvarande sidokapellet) och flyttades 1937 till västväggen i samma sidoskepp.

Nu gjordes en mycket omdanande restaurering under ledning av arkitekt Carl Mörner. Ark. Agi Lindegren stod för dekorationerna. Jfr glasfönstren nedan.

Nuvarande altaruppsats är ritad av slottsark. Ove Leijonhufvud 1937. Han har i hela kompositionen anknutit till kyrkans äldsta altaruppsats. De två tavlorna som sitter infästa kan vara nr 2 o nr 4 av de fyra tavlor Elbfas målade för uppsatsen från 1643.

Skulpturarbetet är utfört av bildhuggaren John Lundkvist. Bland de personer som flankerar den översta målningen kan vi urskilja personer som var med 1937 bl a kyrkoherde Eskil Andrae, en kyrkvärd och en diakonissa samt Ove Leijonhufvud själv.

Dopfuntar

Jost Schütz gjorde större delen av inredningen till kyrkans invigning 1643. Dopfunten är ett exempel på det som överlevt alla renoveringar. Visserligen ställdes den undan, men den förstördes inte. Den är utformad som en knäböjande ängel som bär den nytillverkade dopskålen på sina upplyfta armar. Målad i naturalistiska färger.

1883 inköpte församlingen en funt huggen i vit marmor tillverkad av bildhuggaren Axel Edvard Brambeck efter Carl Möllers ritningar. Till denna dopfunt hör ett lock i koppar upphängt i kedjor. Dopfunten stod ursprungligen mitt emot predikstolen innanför ett förgyllt smidesskrank. Locket var upphängt i en galge i pelaren så att det kunde höjas när dopfunten skulle användas. Idag står marmorfunten vid entrén till församlingshemmet.

Glasfönster

1893 skänkte fru Emma Benedicks fem målade glasfönster till kyrkan. De sattes upp i koret. De var tillverkade av firman Hofmalerei F. X Zettlers i München. Varje fönster är tudelat med en nytestamentlig bild samt en gammaltestamentlig jämförelse. Från vänster till höger: Herdarnas tillbedjan – Moses i vassen, Jesu bergspredikan – Mose med lagens tavlor, Kristi uppståndelse – Jona kastas ur valfiskens buk, Kristi himmelfärd – Elie himmelfärd.

Det femte fönstret sitter bakom altarpopsatsen och kan endast ses utifrån. Den visar Korsfästelsen.

Över ingången till sakristian sitter ännu ett fönster av färgat glas. Detta kommer också från Zettlers och sattes upp i samband fönstren i koret.

Orglar

Redan 1644 hade kyrkan ett instrument, det var en piporgel - ett rätt primitivt instrument av positivtyp. Denna piporgel torde ha levererats av glasmästaren Carspar Meijer. Bildhuggaren Jost Schütz arbetade även på orgelverk och läktare. Året efter invigningen 1644 började han bygga två läktare i kyrkans västra del, den nedre för församlingen, den övre för "positivet".

1659 byttes piporgeln bort till Amiralitetskyrkan mot en ljuskrona. Samma år fick orgelmakaren Franz Bohl i uppgift att bygga ett orgelverk. Önskemålet var att det skulle vara bättre än grannförsamlingarnas. Orgeln blev färdig 1662 med 43 stämmor fördelat på 2 325 pipor. 1692 kan inte kyrkorådet negligera orgelverkets skick längre, Man företar inventering och inser att man måste renovera.

Orgelbyggare Jürgen får uppdraget men snart får man förslag på en annan orgelbyggare, Heinrich Cahman. Kyrkorådet finner att Cahman tydligare kan se problemen och beskriva hur man skall åtgärda dem. Cahman får uppdraget 1698 och meddelar 1699 att arbetet är slutfört.

1741 måste församlingen bygga ett nytt orgelverk och uppdraget går till Olof Hedlund. Detta verk har endast 30 stämmor. 1746 står det färdigt och besiktigas nog a och trots att det fick mycket kritik, bl a för att man återanvänt bälgar m.m. från det gamla verket, behövde ingenting ändras. Några år senare målades exteriören av hovmålare Pasch.

1763 är det dags för reparationer av bälgar m.m. 1793 utökas orgeln med två stämmor. Likaså utökades orgeln med två stämmor 1816. Dessutom flyttades den något.

1831 företas inventering och detta resulterar i att orgelbyggare P. Z. Strand får i uppdrag att renovera orgelverket. Detta är en mycket omfattande renowering och planeringarna drar ut på tiden. 1837 skrivs kontrakt men 1839 har arbetet ännu inte påbörjats. Församlingen hade 1838 fått en ny organist, Gustaf Mankell. Han var mycket drivande och kunnig. Vid de diskussioner som förs är man oense om hur många av de gamla stämmorna som kan vara kvar. Strand hävdar, med stöd av Mankell, att alla stämmor skall nyttillverkas. 1840 får de rätt. I juni 1840 är orgeln klar. Denna orgel var av mycket hög kvalitet och krävde inte församlingen på dyra renoweringar i första taget. Man byter visserligen ut vissa stämmor, intonerar och justerar. Det är Mankell som driver förändringarna mot den klack som han söker i orgeln.

Nästa stora renowering av orgeln skedde i samband med kyrkan renowering 1892-94. Arbetena utfördes av firma Åkerman och Lund. Kyrka och orgel invigdes 4 december 1893.

1911 påpekas att orgeln måste renoveras. Inventering sker och resultatet blir att firma E. A. Setterqvist & Son fick uppdraget. Orgeln fick nu 62 stämmor, en mängd tekniska förbättringar (eldrift för bälgarna m.m.) och arbetet fick många lovord då det besiktigades 1914. Denna orgel sågs över i samband med kyrkans övriga ombyggnad på 1930-talet av firma Åkerman och Lund och invigdes den 9 mars 1930 av pastor primarius Nils Widner.

1960 fick kyrkan sin första kororgel byggd av firma Marcussen & Son Aabenraa, Danmark.. Ark. var Poul-Gerhard Andersen och intonatör Bruno Christensen.

1971 började församlingens nytillträdde organist Anders Bondeman ett digert arbete med att se över orgelverket. Orgeln behövde både viss ombyggnad och kompletteringar och arbetet fick till firma Marcussen & Son. Orgelverket utökades till att innehålla 83 stämmor och invigning skedde 1976.

Predikstolar

Kyrkans första predikstol från 1643 bekostades av Henrik Flemming, det framgår inte vem som gjorde den men troligen var det bildhuggaren Jost Schütz. Han gjorde nämligen predikstolstrappan som bekostades av församlingen och finns därför med i kyrkans räkenskaper. Redan 1781 förelåg ett nytt förslag till predikstol ritat av ark. Jean Erik Rehn. Detta kom dock inte till utförande. 1816 förelåg ännu ett förslag av den dåvarande renoveringens arkitekt C. F. Sundvall. Denna stol sattes upp men blev inte uppskattad. 1825 provade man nästa predikstol, denna gång ritad av E. F. Thoman. Anledningen till att den inte finns idag är lite oklar, kanske blev den aldrig riktigt färdig.

Redan året därpå började man arbeta på kyrkans nuvarande predikstol som torde vara ritad av J. A. Gillberg. Den överensstämmer i stort med ritningar som han fick godkända av kungl. maj:t 1826. Bildhuggararbetet är gjort av E. G. Göthe och blev färdig 1828. Korgen har framställningar av dopet, nattvarden lagen och evangeliet. På taket vilkar Kristuslammet med korsfanan och på pelaren sitter ett skuret draperi, ett gevandt, buret av en svävande ängel.

Anna-Johanna von Platen
Stockholms domkyrkoförsamling
Inventarium
Uppdaterad 2005